

המילה האחרונה

פרופ' רוברט גיפורד, בפארק באי ונקובר (קנדה). גיפורד מתגורר באי ומוביל מחקר פורץ דרך בתחום הפסיכולוגיה הסביבתית

ש: נושאי ביטחון לאומי ואישי תופסים בישראל נפח גדול מסדר היום הציבורי, ודוחקים הצידה את נושאי איכות הסביבה, שאינם נתפסים כאיום ישיר על החברה. כיצד ניתן להפוך את נושא איכות הסביבה לנושא מרכזי יותר?

ככל שנצליח לקשר יותר בין בעיות הביטחון לנושא איכות הסביבה, כך ייטב. לדוגמה, נשיא ארה"ב, ברק אובמה, שעל שולחנו היו מונחים מגוון גדול של נושאים מאיימים ודוחקים לכאורה, הגדיר בשנת 2014 את נושא איכות הסביבה כנושא בעל החשיבות העליונה מכולם.

אחת מתוצאות הלוואי של ההתחממות העולמית היא לחץ גובר והולך על אוכלוסיות החיות בארצות שנמצאות בסיכון ביטחוני, דוגמת ישראל. מדינות כאלה נוטות להשקיע משאבים רבים בהתמודדות עם בעיות ביטחון במקום בבעיות הנובעות משינוי אקלים. לכן בעיות כגון מהגרי אקלים, בריאות הציבור וחוסר ביטחון תזונתי - שיש להן רכיבים סביבתיים מובהקים וברורים - צריכות להיות ממוסגרות כחלק טבעי ובלתי נפרד מהנושא הביטחוני.

אתם שואלים מה לעשות, ותשובתי פשוטה - בדיוק מה שאתם עושים כיום! המשכּו לקדם ולדחוף את נושא איכות הסביבה בציבוריות הישראלית.

עדיף להיות האדם שניסה ריאיון עם פרופ' רוברט גיפורד

ראיינו: ד"ר נורית כרמי ושחר בוקמן

פרופ' רוברט גיפורד (Robert Gifford) נחשב לאבי אסכולת הפסיכולוגיה הסביבתית, והוא ראש מעבדת "הפסיכולוגיה של הסביבה, החברה והאישיות" באוניברסיטת ויקטוריה בקנדה. מחקריו ופרסומיו עוסקים בהיבטים פסיכולוגיים של הנושאים הללו. פרופ' גיפורד לימד השנה קורס בפסיכולוגיה סביבתית בבית הספר ללימודי הסביבה באוניברסיטה העברית בירושלים.

ש: ביחס לסיכונים סביבתיים רבים, כדוגמת שינוי האקלים והחממת האוקיינוסים, ישנו פער מתסכל בין הערכת הסיכון של המומחים לבין תפיסות הציבור את חומרת המצב. האם תוכל להמליץ על אסטרטגיה שתגרום לקהל הרחב להפנים את הסיכונים הללו?
זו אכן בעיה גדולה. הציבור נוטה להתעלם מבעיות שרחוקות ממנו במרחק ובזמן. אנחנו צריכים לשאוף לחבר את הסביבה לחיי היום-יום של האדם שהמסרים שלנו מכוונים אליו. הדרך הטובה לעשות זאת היא להסביר לקהל היעד כיצד הדברים קורים בחצר האחורית שלו, בליווי דוגמאות מוחשיות מהמוכר לו.

ש: דיברנו הרבה על קשיים ביצירת שינויי התנהגות. כדאי ללמוד גם מהצלחות - האם אנחנו יכולים ללמוד מההישגים בתחום המלחמה להפחתת העישון ולהשליך מהם לנושאי סביבה?

זוהי בהחלט דוגמה טובה! השינוי התחולל, בחלקו הגדול, בגלל ההתערבות הממשלתית, ובחלקו בשל מעורבות בעלי המסעדות והברים. נוסף על כך, השינוי לווה בלחץ חברתי וכלכלי. בהשוואה לסוגיה הבווערת של שינוי האקלים, הבעיה העיקרית היא שבתחום הטבק ההצלחה ביצירת השינוי המיוחל ארכה כ־50 שנה. אנו צריכים לשאוף לבצע שינוי דומה, אך במהלך חמש שנים ולא 50.

ש: האם אתה אופטימי לגבי הצלחת המאבק בשינוי האקלים?

תלוי באיזה יום... אני נע ונד בין אופטימיות ופסימיות. אך התנודות הללו לא משפיעות על ההירתמות שלי לעשייה. גם מי שאינו אופטימי צריך לפעול כדי לנסות ולשנות. בימים שהפסימיות משתלטת, אני מזכיר לעצמי את הניסוי המחשבתי הבא: אם נעביר את עצמנו במכונת זמן לעתיד, וניזכר כי נכשלנו במאבק למניעת שינוי האקלים, האם נוכל להסתכל על עצמנו במראה ולדעת שאפילו לא ניסינו? אנחנו צריכים לשאוף להיות במצב ההפוך, ולהיות מסוגלים להגיד לנכדנו שעשינו את כל מה שהיה ביכולתנו. אנחנו צריכים לשאוף להימנות על אלה שמצפונם נקי בשל העובדה כי ניסו לשנות, וזה עדיף תמיד על פני אלה שלא נקפו אצבע כדי לחולל שינוי. Be the person who tried.

“נושא אחד - האיום של שינוי האקלים, שהולך וגדל ושיש לטפל בו בדחיפות - יגדיר את קווי המתאר של המאה הנוכחית בצורה דרמטית יותר מכל נושא אחר” נשיא ארה"ב ברק אובמה, פסגת האו"ם בנושא שינוי האקלים, 23 בספטמבר 2014 © U.S. Government Works |

ש: ההבנה ששינוי האקלים הוא בעיה אמיתית ובווערת אינה מספקת. ממדי האיום ברורים. למה למרות זאת מעטים האנשים הפרטיים שנוקטים פעולה?

ישנם חסמים רבים בהבנת עומק והיקף הבעיה של שינוי האקלים. אחד העיקריים בהם הוא חוסר בתחושת שליטה (Lack of perceived control). האדם הבודד חש שאין ביכולתו להשפיע על תהליכים עולמיים כה נרחבים. נוכחתי שניתן לשכנע אנשים בחשיבות של המעשים שלהם כשאני עורך אנלוגיה להצבעה בבחירות. כשם שרובנו מכירים בחובתנו האזרחית להצביע בבחירות לפרלמנט, אף על פי שכל פתק הצבעה מייצג רק קול אחד, כך לקולו של האדם היחיד ישנה משמעות גם במאבק כנגד שינוי האקלים.

ש: האם צריך לשאוף לשינויים הדרגתיים או דרסטיים?

לשניהם. יש לשאוף לשינוי הדרגתי וגם לשינוי דרסטי באותו זמן. בפסיכולוגיה חברתית נהוג לדבר על שינויים קטנים שבהדרגה ובאופן מצטבר מובילים לעוד ועוד שינויים - ברוח האמירה שמסע בן אלף צעדים מתחיל בצעד אחד קטן.

ש: נושא הילודה הוא אולי הגורם המשפיע ביותר על הסביבה בישראל הבעיה חמורה במיוחד. מחד גיסא, אנו בדרך להיות המדינה הצפופה בעולם המפותח, והדבר משפיע על היבטים רבים בחיינו. מאידך גיסא, ההתייחסות להגבלת הילודה ולצמצום הילודה היא טאבו חברתי ודתי. איך עלינו להתמודד עם הבעיה בישראל?

אני מתקשה לתת תשובה נחרצת - העיסוק בנושא מעולם לא היה פופולרי, ואולי יהיה זה לא הוגן מצדי "אאוטסיידר" ליעץ לכם. אבל איענה לאתגר שהצבתם לי, מכיוון שזו אכן בעיה משמעותית. זו בעצם התמצית של בעיית המשאב המשותף. העולם המערבי השקיע מאמצים רבים בהפחתת שיעורי הילודה, אך הדבר לא צולח באזורים הפחות מפותחים של העולם, כך שאוכלוסיית העולם גדלה בהתמדה המפתח להצלחה הוא למצוא דרכים לחנך אנשים להפחתת הילודה ולעודד התנהגות כזו, אך ברור שהדבר איננו קל מבחינה דתית ותרבותית. לדעתי, יש לפנות אל האינדיבידואל ולשאול אותו בפשטות: מהם הדברים שחשובים לך? אם האוכלוסייה תמשיך לגדול בקצב שכזה, מה לדעתך טומן בחובו העתיד לנכדך? האם מעשיך מראים שאתה דואג מספיק לעתידם? נסה לדמיין את עצמך ואת החברה שאתה חי בה בעוד 100 שנה. בהנחה שערכי אותה חברה עתידית יהיו זהים לערכים הנוכחיים שלך, איך תיראה המציאות אז? אין צורך לנסות לכפות את הערכים שלכם על אחרים, אלא לשוחח איתם ולהעריך יחד מה תהיה ההשפעה של גידול האוכלוסין על היכולת לקיים את עולם הערכים שלהם בעתיד. אנו מכנים גישה זו Future perspective taking.